

Роль дитячого читання у розвитку суспільства

Читання в історії розвитку людства завжди відіграло важливу роль. Можна приводити численні приклади висловлювань авторитетних людей, у яких книга і читання розглядаються як один із головних засобів соціалізації людини — її духовному, інтелектуальному, творчому розвитку. Фахівці різних галузей, у тому числі психологи, педагоги, соціологи, довели, що не читаюча дитина — це не тільки перешкода до соціально успішної реалізації особистості, а й величезний ризик для суспільства. Ризик поповнення людей з девіантною і дезадаптивною поведінкою, з атрофованим почуттям співчуття; ризик збільшення людей, не здатних сприймати та засвоювати елементарну інформацію, людей зі зниженими можливостями до адаптації. Якщо додати до цього ще й тотальне захоплення дітей новими технологіями, то можна стверджувати, що читання найчастіше стає тільки одним із засобів отримання інформації, тобто технологічним і раціональним процесом.

Що ж потрібно зробити, щоб забезпечити, підтримати і стимулювати читання юного покоління? На мій погляд, насамперед, треба забезпечити доступність якісної початкової освіти для кожної людини (сьогодні офіційна статистика говорить про те, що в Україні 12% дітей не відвідують школу. А не офіційна?); забезпечити доступ до друкованих джерел через інститут безкоштовних бібліотек; більш активно організовувати і підтримувати з боку держави системи заходів, що стимулюють звертання до книги і читання; збільшити законодавчу і фінансову підтримку книговидавництва; організовувати читання для всіх вікових та соціальних груп.

З огляду на це поволі виникає питання: хто ж у змозі забезпечити і підтримати дитяче читання, якісно, вчасно і доступно надавати інформацію, стати рекреаційною установою, покликаною задовольняти запити, пов'язані з різнобічною діяльністю людини? Адаптивним соціокультурним інститутом для цього є бібліотека. Чим же сьогодні вона може залучити дітей та підлітків і що готова їм дати? Насамперед — інформацію, у тому числі другого рівня. Друковані джерела, що є в універсальних фондах публічних бібліотек, надають можливість широкого вибору авторів, типів і видів видань, вони формують різнобічність кола читання. Бібліотека є єдиною не заангажованою установою, покликаною і здатною надавати матеріали, які відображають різні точки зору і підходи, теорії, концепції, погляди на той чи інший предмет, явище, подію.

Дитячі бібліотеки, які мають добре підготовлених фахівців, застосовують різноманітні методики залучення дитини до книги, читання, враховуючи її індивідуальні особливості, часто адаптуючи для цього соціальні, шкільні і клубні форми роботи. Серед найбільш значущих заходів щодо поширення книги і читання, а також на допомогу формуванню читацької культури дітей і підлітків варто назвати: конкурс на кращий читаючий клас; читацький марафон «Прочитав сам — порекомендуй товарищу»; бенефіси читачів; конкурси на кращого читача року, місяця, кращу книгу року; презентації нових книг і журналів; програми підтримки дитячої літературної творчості, серед яких літературно-художні студії, об'єднання юних журналістів, створення рукописних дитячих журналів, літературні конкурси тощо; щорічні свята книги; міські, національні і міжнародні виставки дитячої книги; спільні акції з видавництвами, редакціями дитячих періодичних видань (журнали «Однокласник», газета «Клякса» та ін.). Таким чином, дитячі бібліотеки стають провідниками нового погляду на читання як на національну цінність, його популяризацію серед широкого кола населення.

Не можна не сказати про дослідження дитячого читання, проведення яких допомагають активізувати і упорядкувати цей процес. Досліджуються проблеми активізації дитячого читання в умовах розвитку новітніх інформаційних технологій, сучасні тенденції поширення читання серед дітей і підлітків, проблеми сімейної грамотності, профілактика вторинної неграмотності тощо. Останніми роками дитячі бібліотеки стали ініціаторами й організаторами професійних форумів з дитячого читання — вони готують і проводять науково-практичні конференції, інформаційні брифінги, семінари, дискусійні столи. Саме такі заходи консолідують зусилля вчених, практиків, педагогів і соціологів, сприяють взаєморозумінню та співпраці, привертають увагу суспільства, владних структур і ЗМІ до проблем дитячого читання. А дитяча бібліотека зі своїми фондами є своєрідною моделлю книжкової культури дитинства.

Хочу звернути увагу ще на один аспект, що сприяє формуванню літературного смаку, естетичних критеріїв оцінки прочитаного, добору кращого з видавничого потоку — це рекомендаційна бібліографія для юних читачів, батьків, вчителів. До унікальних рекомендаційних посібників можна віднести тритомний бібліографічний словник «Письменники нашого дитинства», виданий ДРДБ, який відображає коло читання, рекомендованого дітям 5–15 років, і включає оригінальні нариси про творчість 300 російських і закордонних авторів, списки кращих видань їхніх творів, списки

літератури про письменників, відомості про ілюстраторів, екранізації, переклади на інші мови тощо. Подібні напрацювання є і у наших бібліотеках — це посібники з кола читання для груп читачів від 0 до 15 років, зараз створюються їх комп'ютерні варіанти. Зокрема, нашою бібліотекою підготовлено два путівники по журналах «Сплошные интересности» (для дітей молодшого шкільного віку) і «Нелишние знания» (для тінейджерів) та вебліографічний посібник «Путешествие по волшебному чулану». На сайті бібліотеки представлено також віртуальну книжкову виставку «Из дальних странствий возвратясь», де відображено літературу, до якої тимчасово втрачено читацький інтерес, літературу котру читали батьки, бабусі і дідусі нинішніх користувачів.

Сьогодні ми нерідко зіштовхуємося з тим, що читаючому школяреві немає з ким поділитися своїми враженнями, і що начитаність такої дитини не цікава одноліткам. Вирішити цю проблему допомагають комунікативні форми спілкування, серед яких найефективнішими можна назвати: книгодебати, вікторини вдома, відгуки про книги, інтерактивну читацьку газету «Пятый угол», що є своєрідною трибуною для тих, хто має вербальний комплекс. Не можна не згадати і про таку важливу бібліотечну функцію, як формування «золотої книжкової полиці», завдяки якій можна пропонувати, популяризувати, доносити до користувача все краще і спонукати до читання. Серед найбільш ефективних форм — літературні та лялькові міні-спектаклі. Не завжди вдається спрямувати читання в потрібному напрямку, відвернути дітей від так званого «чтива». Як приклад: випадок з практики, коли за допомогою незвичайної форми («спіритичного сеансу») ми спробували зробити антирекламу «ужастикам». Результат — жодної книги на полиці!

Сьогодні вже можна говорити про невеликий досвід роботи з майбутнім читачем у рамках наших бібліотечних проєктів «Майбутня мама — сама чарівна і приваблива» (інформаційна підтримка жінок, що очікують дитину), «Разом із книгою ми ростемо» (творчий розвиток малят від 0 до 3-х років) та «Растиска» (сенсорний і креативний розвиток дітей від 3 до 7 років). Саме ці проєкти дали можливість формувати читання дитини ще в період внутрішньоутробного розвитку, присвятити однорічних дітей у читачі, а їхніх батьків зробити абонентами сімейного формуляру; активізувати їхнє читання за допомогою конкурсів «Сказка, придуманная для дочки и сына», «Сказка под подушкой». «Чтение для топотунчиков» стало своєрідним навчальним предметом для педагогів, що працюють у нашому консультативно-освітньому центрі «Мальвіна». Центр готує до школи дітей, що не відвідують дитячий садок, причому вже не з шести, а з чотирьох років.

У нашій країні проходить дуже багато читацьких конкурсів, організаторами яких практично завжди виступає НБУ для дітей, іноді у співпраці з редакціями дитячих журналів («Пізнайко»). Але все це відбувається завдяки зусиллям саме представників бібліотечної професії, лягає «тонким шаром» і не торкається глибинних процесів, що впливають на читання юних українців. Адже ці заходи, крім «наявності преси», професійної реклами, повинні мати фінансову підтримку держави. У цьому плані є дуже гарний закордонний досвід, гідний наслідування. Наприклад, національні програми читання в США, Франції, Великобританії, Швеції; закон про захист дитячої літератури в Бразилії; діяльність національних інститутів і центрів читання в Австрії, Німеччині, Швеції. Показовий у цьому питанні досвід Швеції, про який ми ближче дізналися, побувавши у бібліотеках цієї країни, де останніми роками держава стурбована проблемою зменшення загальної ерудиції, кризою читання, дезлексією (неможливістю сприйняття друкованого тексту). З цього приводу тут створена і успішно реалізується національна компанія «Книжное жури», де діти вибирають кращу книгу у чотирьох вікових групах. Колосальний успіх мала національна кампанія «Чтение — 2000». Підтримуються державні проєкти «Чтение для мальчиков», «Почитай мне, папа», «Для всех внуков», «Читает вслух — переживают вместе счастливые минуты». Основний девіз даних проєктів — навчити дітей радіти книзі і читати з радістю. З метою популяризації книги, активізації читання дітей і підлітків у Швеції також створено інститут дитячої книги, Шведський інститут, які поширюють інформацію про культуру країни. Працює видавництво «Книга для всех», що безкоштовно забезпечує книгами всі соціальні інститути, пов'язані з навчанням і інформацією.

У Німеччині для дітей випускається національна серія книг «Банда в коротких штанишках», Норвегія створює програми читання типу «Читающий колледж», Колумбія впроваджує національну програму підтримки читання, де головне місце приділяється читанню дітей і підлітків. У Великобританії, де в останнє десятиліття особливе занепокоєння викликав рівень навичок читання школярів (за дослідженнями їхні читацькі навички виявилися нижче, ніж у їхніх однолітків в інших європейських країнах), уряд виступив ініціатором двох великих проєктів: «Национальная стратегия в области грамотности» і «Национальный год чтения». Головне завдання проєктів: підвищити впевненість особистості як читача; навчити отримувати задоволення від читання; урізноманітнити читання; надати можливість ділитися враженнями від прочитаного; підвищити статус читання як творчого процесу; сприяти вихованню і розвитку творчої і соціально адаптованої особистості.

Належно турбуються про читання в країнах з розвиненою економікою. Вражає напрямок «Молода Россия читает», який розпочався в Росії і має за мету активізацію читання тих, хто складає майбутнє нації.

У нас же, коли у багатьох дітей немає нових книжок ні в домашній, ні в шкільній, ні в міській бібліотеках, ні у друзів чи знайомих, складно сподіватися, що дитина зможе розвивати і підтримувати свої навички читання. А дітям необхідно реалізувати своє право на читання, читання кращої літератури, як класичної, так і нової. За даними соціологів 34% дорослих українців уже не читає. У прийдешньому суспільстві «економіки знань» читання і читаюча людина все більше усвідомлюються як національна цінність. Читаючі нації створюються з читаючих дітей. І в Україні також необхідно усвідомити проблеми читання дітей і підлітків як національну проблему в зв'язку з тим, що дитяче читання особливо має потребу в захисті і підтримці не тільки суспільства, а й держави. Сьогодні ж самими грамотними захисниками дитячого читання є, безсумнівно, бібліотекарі. І саме вони багато в чому визначають долю читання як умову розвитку нації.